

УДК 821.111 – 1.09
МАРИНА ЗУСНКО
(Полтава)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЕТИЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В ЛІРИЦІ ДЖОНА ДОННА

Ключові слова: стиль, бароко, картина світу, ліричний герой, мотив.

Метафізична школа створила поетику, основа якої – інтелектуальна і полягала у спробі дати у віршах логічну, засновану на розумовому аналізі картину світу. Для «метафізичної» творчості Дж.Донна характерні посилені увага до філософських питань, проблем світопізнання, медитативний характер лірики, абстрактність образів і міркувань, синтез емоційного та інтелектуального початків. Поезія метафізиків – це «гра розуму», незвичайна образність, пов'язана з різними традиційно непоетичними сферами людських знань – географією, геометрією, біологією. Визначною постаттю не тільки англійської, а й світової поезії є Джон Донн (1572-1631). Він – митець перехідної доби, котрий належав одночасно двом епохам: Ренесансу і бароко; основоположник англійської метафізичної школи. Широту художньої картини світу Джона Донна надає відчуття грандіозності світу. Він з'єднує земне і небесне, природні явища і життя людини, минуле, сьогодення і майбутнє, конкретно-історичні і культурні плани. Місце дії в його віршах – увесь світ. І людина в поезії бароко виявляється немов на перетині різних просторів і часів.

Як гуманіст, він оспівував людину, поставив її у центр своїх творів, поетизував її моральні можливості. А як представник бароко, він відкрив у людині небачені глибини духу, нездоланні суперечності, побачив трагізм існування особистості у світі й драматизм її внутрішнього життя. Головною темою його віршів було співвідношення вічного й тлінного, високого й нищого, духовного й тілесного, божественного й диявольського тощо. Джон Донн намагався поетично осмислити такі важливі категорії, як Бог, Час, Життя, Смерть, Вічність, Любов та ін. Головна риса «метафізичної поезії» Донна – поєднання напруги почуттів з глибокою роботою розуму, спрямованого в безкінечність в очікуванні духовного одкровення. Творчості англійських поетів-метафізиків властивий комплекс філософських проблем: сенс існування, співвідношення тлінного і вічного, духовного і тілесного і т.д.

У ліриці Джона Донна з'єднуються світські і релігійні мотиви. Власне, ця риса властива художній системі бароко в цілому. Ліричний герой Джона Донна йде нелегким шляхом до Бога, веде з ним складний діалог про світ і про себе. Ліричний герой Джона Донна постійно шукає сили для морального відродження і з дитячою чистотою і допитливістю пізнає всі принади постійно змінного світу. Любов до жінки, вірність, чесність, дорога – це тема вірша «*Go and catch a falling star*». У ньому виникає образ туги, жаги пізнання, що заповонила весь світ і серце ліричного героя. Але тугу перемагає іронія. Іронічний погляд митця, що йде понад туги-розчарування, звучить усупереч трагедії, усупереч смерті. Це й допомагає людині вижити в реальному світі, де немає ні зірок, ні минулого («*And swear nowhere lives a woman true and fair/ If you find'st one let me know/ such a pilgrimage were sweet/ Yet do not I will not go*» [3, с.95]). А

життя в метафізичному розумінні має сенс тільки тоді, якщо воно пов'язане з істиною, вищими цінностями. Піднявши голову до неба, ліричний герой Джона нарешті знаходить утрачений сенс життя.

Боротьба пітьми і світла, життя і смерті – улюблений мотив мистецтва бароко. Цей мотив розробляється й у ліриці Джона Донна («*Well: I receive, and die; My sinne*», «*What if the present were the worlds last night ?*», «*When I am dead the Doctors know not why*», «*When I dyed last, and, Deare, I dye*» [3, с.62-63]). Смерть, життя, і те, що наповнює його змістом, кохання завжди взаємозамінюють один одного. У поезіях Джона Донна смерть і кохання відтіняють вагомість взаємопротилежних початків. Закоханий утрачає сенс життя так часто, як іде від коханої. Відсутність кохання прирівнюється до смерті.

*When I dyed last, and, Deare, I dye
As often as from the I goe* [3, с.63].

У цілому смерть – це те, що залишається поза світом: «*I know, to leave this world behind, is death*» [3, с.65]. У зображенні смерті в поезії метафізиків наявний біологічний аспект, вони говорять про смерть тіла. Елементи, з яких побудований один організм, колись були взяті з іншого:

*Shee' is dead; and all which die
To their first Elements resolve:
And wee were mutuall Elements to us,
And made of one another* [3, с.114-115].

Особливе місце в поетичній системі англійського бароко посідає категорія життя. Як поет-метафізик Донн намагається осмислити сутність життя, його мінливість, непередбачуваність, складність, драматизм і обов'язково – загадку, таємницю, що міститься в ньому. Життя, за принципами бароко, має здатність до нескінченного розвитку, руху. Тому, говорячи про життя, Джон Донн нерідко використовує улюблені динамічні образи – море, вогонь, сніг, хмари та ін. Він сприймає життя у всіх його проявах. Але як поет бароко визнає лише те життя, що сповнене високого духовного змісту. І таке життя – вічне.

Для поетики Джона Донна характерний прийом одухотворення неживих предметів, скасування грані між ними й у цілому – мотив одухотворення світу, одухотворення життя. Життя в розумінні митця має як реальний, так й ірреальний план. Життя вічне і нескінченне, мінливе і неповторне у своїх змінах. Воно вище за розуміння людини, але в приналежності людини до життя і полягає його вищий сенс. Елегія «*Change*» символічно закінчується рядками: «*Change is the nursery of joy, music, love, eternity*» [3, с.105].

Представники бароко уникали міметичних засобів мистецтва, тобто відображення життя у формах самого життя. Вони прагнули не стільки відобразити дійсність, скільки перетворити її за допомогою своєї творчої уяви. Мотив створення і перетворення людини і світу характерний і для поезії Джона Донна. Тому навіть звичайні предмети і явища зображуються поетом у зовсім непередбачуваних образах, викликаючи складні асоціації («*Sun Rising*», «*The Will*», «*Love's Diet*» та ін.). Письменники епохи бароко прагнуть викликати в читача не пасивне споглядальне ставлення до дійсності, а розбуду-

ти, схвилювати людську душу, спонукати її до пошуків себе, сенсу життя, вічних істин.

Однією з головних тем у творчості англійського поета-метафізика Джона Донна є тема любові, якій поет надає важливу роль у перетворенні світу. Це виявляється, наприклад, у вірші «*The Good-Morrow*», де розповідається про велику силу любові, що здатна змінити людину і всю дійсність: «*For love all love from other sights control and makes one little room an everywhere*» [3, с.215]. Любов, на думку Джона Донна, – сила, що діє. Це те, що дає світу і людині духовний зміст, піднімає особистість над повсякденним життям і взагалі робить її особистістю у високому розумінні цього слова.

Д.Наливайко підкреслював: «Бароко в різних його течіях і різновидах властива виразна орієнтація на масову аудиторію» [1, с.5]. Письменники привертають увагу читачів до своєї творчості живописністю як специфічною особливістю бароко; а візуальний образ – основа словесної творчості, причому він має, як правило, демократичний характер. Мистецтво створення візуальних образів одержує новий імпульс у постмодерністській ліриці, зокрема у творчості Джона Донна. Зоровий ряд у Джона Донна може включати явища різних рівнів, створюючи в такий спосіб враження широти охоплення дійсності. Візуальні образи пов'язані з міркуваннями автора (вони, як правило, безпосередньо вводяться в текст), а також володіють сугестивністю, тобто навіюють ті чи інші емоції і настрої читачу.

У ХХ ст. продовжувачами традиції метафізичної школи Джона Донна вважаються Томас Сомерсет Еліот, Й.Бродський та ін. Російський поет, лауреат Нобелівської премії з літератури Йосип Бродський назвав англійського поета Джона Донна одним з найвеличніших ліриків світу. Відомі переклади віршів, зроблені Бродським: «Блоха», «Шторм», «Прощання, яке забороняє сум», «Відвідини» та ін. У вірші «Велика елегія Джону Донну» (1963) Й.Бродський відтворив образ поета XVI-XVII століття, здійснив спробу показати межі існування його поезії. Цей вірш розповідає про Джона Донна, про значення його поетичного доробку. І водночас цей твір – про саму сутність поезії, про складні пошуки істинного призначення мистецтва.

Отже, Джон Донн відкрив у людині небачені досі глибини духу, нездоланні протиріччя, зобразив трагізм існування особистості у світі і драматизм її внутрішнього життя. У творчості Джона Донна чітко відчувається пульсація думки. Сюжет у його творах визначає не тільки рух художнього образу, але й рух думки. Звідси афористичність поетичної мови, схильність до філософських сентенцій, абстрактних міркувань. Однак при цьому інтелектуальність не зменшує виразної образності і підвищеної емоційності його творів. У цілому англійське бароко – це колоритне явище у світовій літературі, в якому, як і у творчості співця бароко Джона Донна, високо поціновується людина, її духовне і тілесне єство, проголошується вічне життя, і його поезія – це розлогий діалог людини з Богом про життя, любов, смерть.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Наливайко Д. С.* Бароко і драма Кальдерона «Життя – це сон» / Д. С. Наливайко // *Тема*. – 2000. – № 1. – С. 5–17.
2. *Ніколенко О. М.* Бароко. Класицизм. Просвітництво: [посіб. для вчителя] / О. М. Ніколенко. – Харків : Веста : Ранок, 2003. – 224 с.
3. *John Donne.* The Complete English poems / John Donne. – London, 1991. – 649 p.

Марина Зуенко

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ПОЭТИЧЕСКОЙ КАРТИНЫ МИРА ДЖОНА ДОННА

В статье рассматриваются особенности формирования барочной картины мира и героя на примере лирики поэта-метафизика Дж.Донна. Анализируются стилевые доминанты и константы в лирике писателя, определяется роль писателя в мировой поэзии. Рассматривается хронотоп поэзии Дж.Донна, барочное пространство.

Ключевые слова: *стиль, барокко, картина мира, лирический герой, мотив.*

Maryna Zuienko

THE ARTISTIC FEATURES OF J.DONNE'S ARTISTIC WORLD

The article deals with the tradition of baroque world in J.Donne's poetry. The stylistic dominants of baroque are considered in the writer's lyrics. The spatiotemporal model of J. Donne's poetry is analyzed as well as his cultural space of baroque. The categories of Life, Death, Love have been considered in J.Donne's lyrics. As a humanist J.Donne glorified the man, put him in the center of his works and poeticized the abilities of the man. As a representative of Baroque he showed the unknown depth of human soul and understood the tragedy of human existence in the world and the drama of his inner life.

Key words: *style, baroque, the picture of the world, lyrical hero, motif.*

Одержано 23.02.2010 р., рекомендовано до друку 25.03.2010 р.

УДК 821 – 995.09
КСЕНЯ КОВАЛЕНКО
(Полтава)

СТИЛЬОВА ДОМІНАНТА ЯК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Ключові слова: *стиль, індивідуальний стиль, стильова домінанта.*

Стиль є досить суперечливим і дискусійним питанням на сучасному етапі розвитку літературознавства. Категорія «стиль» убирає в себе основні тенденції та закономірності розвитку літературних напрямів, течій, угруповань, а також особливості творчості окремих митців. Незважаючи на велику кількість праць, присвячених стилю, на сьогодні ще немає єдиного та усталеного визначення стилю. Як слушно зазначив В.В.Виноградов, «важко знайти термін більш багатозначний та суперечливий і відповідне йому поняття – більш мінливе й суб'єктивно-невизначене, аніж термін і поняття «стиль» [1, с.7]. О.В.Чичерін у вступі до «Нарисів з історії російського літературного стилю» відзначив: «Багатьох бентежить наявність різних визначень стилю. Але ж значення цього слова таке ж зрозуміле і для всіх однакове, як значення найпростіших слів...» [13, с.5].

Значення поняття «стиль» є різним для мовознавців, мистецтвознавців та літературознавців. У мистецтвознавстві стиль розглядається як естетична категорія (сукупність естетичних ознак певного явища (чи явищ) мистецтва), у мовознавстві